

застосовує як інструмент відшкодування випадкових збитків інститут страхування, який базується на ідеї розподілу збитків, що виникли в сфері однієї особи, по можливості, серед найбільш широкого кола суб'єктів. Що ж стосується другого та третього аргументів, то вони викликають низку запитань. Насамперед, на підставі яких критеріїв можна визначити ступінь невинуватості однієї невинної особи стосовно іншої невинної особи? Якщо цивільно-правова відповідальність носить переважно компенсаційний характер, чому її репресивна функція так несправедливо діє стосовно невинної особи?

Хоча Д.В. Боброва, розглядаючи питання про відповідальність незалежно від вини за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки, в цілому повторюючи аргументи, висловлені в свій час О.С. Іоффе, стверджує, що існування зазначеної відповідальності «в сучасних умовах науково-технічного прогресу, ускладнення всіх сторін життя суспільства - важливий правовий інструмент забезпечення соціальної справедливості. Вона зумовлена особливо шкідливими якостями джерел підвищеної небезпеки, оскільки останні в процесі експлуатації не піддаються безперервному і всеосяжному контролю з боку людини. Ніякі спеціальні знання, навички, досвід не дають можливості ні передбачити тих шкідливих наслідків, які настають у конкретній життєвій ситуації, ні запобігти їм. Крім того, відповідальність незалежно від вини стимулює володільців джерел підвищеної небезпеки вживати всіх можливих заходів щодо запобігання заподіяння шкоди, заохочує їх до участі у створенні нової, безпечнішої техніки» [5].

На наш погляд, відповідальність без вини суперечить принципу справедливості, і якщо закон передбачає обов'язок однієї особи відшкодувати випадково заподіяні збитки іншій особі, то це обов'язок на принципі ризику і є не відповідальністю, а її моделлю – квазі-відповідальністю.

Мета використання інституту юридичної відповідальності полягає у забезпеченні порядку в

суспільстві. Цивільно-правова відповідальність повинна забезпечити стабільність економічних відносин. Держава зацікавлена не в покаранні суб'єктів, а в такій поведінці особи, яка враховує інтереси суспільства та інших учасників економічного обороту. Поведінка людини є усвідомленим актом, тому досягти відповідної поведінки можна лише впливаючи на свідомість людини, встановлюючи певні рамки поведінки та забезпечуючи економічну та політичну стабільність у суспільстві.

Сама ідея правової норми містить у собі природній висновок: ті, кому вона адресована, у певному розумінні «зв'язані» нею чи підкоряються певному зобов'язанню. Сама ця ідея бути зв'язаним, зобов'язаним поступати (чи не поступати) певним чином є основою терміну «обов'язок», хоча обов'язки, покладені законом, необхідно відрізнити від обов'язків, властивих іншим нормативним системам, таким як мораль, релігія тощо. Залишається, однак, достатньо важливим соціологічним фактом те, що право та мораль використовують одну термінологію відносно повинності, зобов'язань та обов'язків. Значення вищевказаного, з точки зору правового обов'язку, полягає в тому, що громадянин повинен відчувати себе зобов'язаним дотримуватись правових норм не чисто формально, оскільки він знаходиться в сфері дії права, і не тільки тому що він боїться покарання у випадку порушення ним свого обов'язку, а в силу того, що сама правова норма є найважливішою складовою частиною суспільної моралі [6].

Підсумовуючи, слід зазначити, що проблема цивільно-правової відповідальності без вини потребує подальшого вивчення, зокрема необхідно дослідити зв'язок між відповідальністю без вини та індивідуалізацією цивільно-правової відповідальності, коло та механізм дії тих юридичних засобів, які можуть бути використані у разі відмови від принципу відповідальності за вину з виключенням.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Цивільне право України: у 2 т. / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, І.В. Жилінкова та ін.; За ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. - К., 2011. - Т. 2. - 552 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / Ю.Б. Бек та ін.; ред. В.М. Коссака. - К. : Істина, 2004. - 976 с.
4. Панченко М.І. Цивільне право України: навч. посіб. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 583 с.
5. Цивільне право: підр. для студ. юр. вузів та факультетів. – К.: Вентурі., 1997. – 544 с.
6. Цивільне право України: навч. посібник для ВНЗ / за ред. Л.М. Силенко. - Ч. 1 - К.: Алерта, 2004. - 328 с.

УДК 347.1

ПРАВОЧИНИ І ЇХ ЗНАЧЕННЯ У ВИНИКНЕННІ, ЗМІНІ ТА ПРИПИНЕННІ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Дембіцький І. – ст. 3 курсу, гр. ПРвн-31

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Світлак І.І

Вінницький навчально-науковий інститут економіки THEU

Цивільно-правові норми самі по собі не породжують цивільних правовідносин. Виникнення, зміна або припинення цивільних правовідносин відбувається в силу різноманітних юридичних фактів,

тобто життєвих обставин, з настанням яких пов'язані певні правові наслідки. Такими життєвими обставинами можуть бути ті, що належать до сфери природи (природні - народження особи, досягнення

18-річного віку, смерть), а також ті, що належать до соціальної сфери життя (соціальні - дії людей, адміністративні акти, рішення суду). Але не всі життєві обставини можна назвати юридичними фактами. Необхідно, щоб норми цивільного законодавства пов'язували з ними настання певних правових наслідків. Отже, юридичний факт характеризується двома чинниками: по-перше, це життєві обставини; по-друге, держава визнає їх юридичними фактами (вони закріплені у законі).

Наприклад, досягнення особою 18-річного віку не викликає будь-яких правових наслідків. Але законодавство, пов'язуючи з досягненням цього віку виникнення цивільної дієздатності (ст. 34 ЦК України), визнає його юридичним фактом.

Одні й ті ж самі факти, залежно від того, як до них ставиться держава, можуть бути або не бути юридичними фактами. Звичайно, законодавець не в змозі закріпити в нормах права повний перелік юридичних фактів. Цей перелік не є вичерпним. Тому в цивільному законодавстві передбачено правило, згідно з яким юридичні факти, не передбачені цивільним законодавством, спричиняють відповідні правові наслідки, якщо вони не суперечать загальним засадам і змісту цивільного законодавства.

Відповідно до ст. 11 ЦК України серед підстав виникнення цивільних прав та обов'язків називає:

- а) договори та інші правочини;
- б) створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності;
- в) завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі;
- г) інші юридичні факти.

Отже, юридичні факти - це обставини, з настанням яких норми права (закону) пов'язують виникнення, зміну або припинення цивільних правовідносин.

Підставою цивільних правовідносин може бути як одиничний юридичний факт (прості юридичні факти), так і сукупність юридичних фактів (складні юридичні факти). Але без юридичних фактів жодні цивільні правовідносини не встановлюються, не змінюються і не припиняються.

У запропонованому визначенні поняття «обставини» є узагальнюючим. Воно поєднує в собі дії і події. У теорії цивільного права юридичні факти поділяють на дії і події за ознакою залежності їх від волі суб'єктів. Але такий поділ юридичних фактів не є беззаперечним. Деякі автори до цієї групи включають стан і строки. Інші вважають, що за вольовою ознакою юридичні факти поділяються на три види: дії, події, стан.

Більшість юридичних фактів складають дії суб'єктів. Це укладання угод (правочинів); виконання зобов'язань, прийняття спадщини тощо. Вони відбуваються за волею суб'єктів (фізичних і юридичних осіб). Отже, дії - це такі юридичні факти, які відбуваються за волею суб'єктів цивільних правовідносин. Наприклад, особи уклали договір позички, в результаті чого між ними виникли цивільно-правові відносини. Події - явища реальної

дійсності, що відбуваються незалежно від волі осіб (землетрус, паводок, смерть особи тощо). Наприклад, в результаті паводку пошкоджене чи знищене житло громадян в кількох населених пунктах. Така подія є юридичним фактом, що породжує право страхувальників житлових будинків на отримання страхового відшкодування.

Події не є однорідними. Інколи юридична подія може виникнути і внаслідок дії особи. Тому, залежно від того, зумовлено виникнення події волею особи чи ні, їх поділяють на абсолютні та відносні.

Абсолютні події - явища, виникнення і розвиток яких не пов'язаний з вольовою діяльністю суб'єктів (стихійні лиха, перебіг часу тощо).

Відносні події - явища, які виникають за волею суб'єктів, але розвиваються і проходять незалежно від їх волі (наприклад, настання смерті внаслідок заподіяння тілесних ушкоджень). Відносна подія відрізняється від дії не стільки характером її виникнення, скільки характером розвитку процесу цих явищ.

Наступний поділ юридичних фактів пов'язаний з критерієм відповідності їх вимогам закону, іншим нормативним актам. Так, дії поділяють на правомірні і неправомірні.

Неправомірними вважають дії, які порушують положення законів, інших нормативних актів і принципів права. До них належать: заподіяння шкоди; порушення договірних зобов'язань; безпідставне збагачення; дії, спрямовані на укладення правочину, який визнаний недійсним тощо. Такі юридичні факти призводять до цивільно-правової відповідальності. Неправомірні дії поділяють на цивільні правопорушення і злочини. Останні передбачені кримінальним законодавством. Водночас у цивільному порядку вони породжують обов'язки відшкодування шкоди, завданої громадянину чи його майну.

Правомірні дії - дії, що відповідають вимогам закону, іншим правовим актам та принципам права. Їх поділяють на юридичні акти та юридичні вчинки. Юридичні акти - правомірні дії суб'єктів, метою яких є виникнення, зміна або припинення цивільних правовідносин. До них належать: правочини, акти органів влади, місцевого самоврядування, рішення суду тощо.

Юридичні вчинки - правомірні дії суб'єктів цивільних правовідносин, які призводять до настання певних юридичних наслідків, передбачених законом, незалежно від того, бажав їх настання суб'єкт чи ні (написання автором твору).

Юридичні факти класифікують також залежно від наслідків, які вони спричиняють. Адже в одних випадках юридичний факт може породжувати цивільні права та обов'язки у суб'єкта, а в інших - змінювати чи припиняти. Тому юридичні факти поділяють на правовстановлюючі, правозмінюючі, правоприпинюючі і правовідновлюючі.

Із правовстановлюючим фактом норми цивільного законодавства пов'язують виникнення цивільних прав та обов'язків. Так, народження дитини, реєстрація юридичної особи, укладання

договору, написання твору є фактами, що породжують права та обов'язки.

Правозмінюючі юридичні факти - це такі юридичні факти, настання яких зумовлює зміну цивільних правовідносин (зміна суб'єктного складу в зобов'язаннях шляхом поступки права чи переведення боргу).

З правоприпиняючими юридичними фактами цивільне законодавство пов'язує припинення цивільних правовідносин між суб'єктами (припинення зобов'язання у зв'язку з його виконанням). З правовідновлюючими юридичними фактами цивільне законодавство пов'язує відновлення

прав та обов'язків, які суб'єкт цивільних правовідносин мав раніше, але з тих чи інших причин втратив. Такі юридичні факти не породжують нових правовідносин, а відновлюють у межах їх колишнього існування правовідносини, які раніше припинили існування (факт явки особи, яка раніше була визнана безвісно відсутньою).

Отже, юридичні факти є досить численними. Зважаючи на їх індивідуальні особливості, юридичні факти можна класифікувати, що дасть змогу чіткіше усвідомити їх значення. Це сприяє правильному застосуванню цивільного законодавства суб'єктами цивільного права та правоохоронними органами.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Цивільне право України: у 2 т. / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, І.В. Жилінкова та ін.; За ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. - К., 2011. - Т. 1. - 552 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / Ю.Б. Бек та ін.; ред. В.М. Коссака. - К. : Істина, 2004. - 976 с.

УДК 347.4

СУБСИДАРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Тернопільська Н. – ст. 4 курсу, гр. ПРвн – 41

Науковий керівник – к.ю.н. Поджаренко К.С.

Вінницький коледж економіки та підприємництва THEU

Перш за все варто зазначити, що стосовно розуміння сутності субсидіарних зобов'язань відсутній єдиний підхід. Переважна більшість вчених дотримуються точки зору, що субсидіарні зобов'язання - це різновид зобов'язань із множинністю сторін, поряд із частковими та солідарними. Хоча існує й інша позиція, згідно якої субсидіарні зобов'язання не належать до виду зобов'язань із множинністю сторін. [1, с. 352]

Слід висловити сумнів щодо можливості розкривати сутність субсидіарних зобов'язань за допомогою конструкції множинності сторін. Це пов'язано з тим, що відповідно до положень ст. 510 ЦК України множинність осіб може існувати на стороні боржника або кредитора, тобто стосується тільки сторони зобов'язання. Однак субсидіарний боржник не є стороною зобов'язання, він виступає стороною іншого (додаткового) зобов'язання. Зокрема, поручитель не є стороною основного зобов'язання, він перебуває в зобов'язальних правовідносинах з кредитором, які виникли на підставі договору поруки.

Субсидіарні зобов'язання можуть виникати у випадках, встановлених договором або законом, внаслідок чого таке зобов'язання може мати як договірний (наприклад, договір поруки - ст. 554 ЦК), так і недоговірний характер (наприклад, виникнення субсидіарного зобов'язання в учасника товариства з додатковою відповідальністю - ст. 152 ЦК) [2].

Специфіка виконання субсидіарних зобов'язань зумовлена:

- 1) черговістю виконання такого зобов'язання перед кредитором;
- 2) предметом виконання;
- 3) особливим характером відносин між

основним та додатковим боржником.

З огляду на те, що виконання основного зобов'язання є обов'язком боржника, кредитор належить право вимоги саме до нього. У випадку коли основний боржник відмовився задовольнити вимогу, або кредитор не одержав від нього відповіді на неї в розумний строк, або неможливості основного боржника задовольнити таку вимогу, кредитор має можливість пред'явити її у повному обсязі до додаткового боржника. Окрім цього, варто враховувати, що кредитор не може вимагати задоволення своєї вимоги від субсидіарного боржника, якщо вона може бути задоволена шляхом зарахування зустрічної вимоги до основного боржника.

Субсидіарне зобов'язання є додатковим, виникає у більшості випадків у результаті інших юридичних фактів, аніж договір, тому неможливо стверджувати про тотожність предмета основного та субсидіарного зобов'язання. Внаслідок цього предметом субсидіарного зобов'язання, як правило, мають бути дії щодо сплати грошових коштів, які виступають загальним еквівалентом цінності, а їх сплата дозволяє припинити основне зобов'язання таким виконанням.

Особливий характер відносин між основним та додатковим боржником проявляється в тому, що додатковий боржник повинен до задоволення вимоги, пред'явленої йому кредитором, повідомити про це основного боржника, а у разі пред'явлення до нього позову, - подати клопотання до суду про залучення основного боржника до участі у справі (ст. 619 ЦК України). Це викликано тим, що у випадку задоволення вимоги кредитора субсидіарним боржником останній набуває права регресної вимоги